

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแนวโน้มของการเกิดโรคติดต่ออุบัติซ้ำและโรคติดต่ออุบัติใหม่มีเพิ่มขึ้น ประกอบกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้การแพร่ระบาดของโรคเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อระบบสาธารณสุข รวมถึงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการลงทุนในประเทศอีกด้วย ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการป้องกันและควบคุมโรคติดต่ออุบัติซ้ำและโรคติดต่ออุบัติใหม่ของประเทศให้พร้อมรับและตอบสนองเหตุการณ์ ระบาดที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันและเฝ้าระวังการเกิดโรคดังกล่าวต่อไป

โรคชิคุนกุนยา (Chikungunya) นับเป็นโรคติดต่ออุบัติซ้ำที่กำลังระบาดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันเป็นโรคติดต่อที่มีอยู่กลายเป็นพาหะนำโรคเช่นเดียวกับโรคไข้เลือดออก มีรายงานการระบาดครั้งแรกทางตอนใต้ของประเทศแทนซาเนียในทวีปแอฟริกา ในปี พ.ศ. 2495 เกิดจากเชื้อไวรัส *alphavirus* ในสกุล *Togaviridae* ชื่อ '*chikungunya*' มาจากภาษาท้องถิ่นของแอฟริกา (ภาษา *Kimakonde*) ซึ่งอธิบายถึงลักษณะบิดเบี้ยวหรือบิดงอตัว (*Contorted*) จากอาการปวดข้ออย่างรุนแรง (สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา, 2552)

ในประเทศไทยมีการตรวจพบครั้งแรกในปี 2501 ที่กรุงเทพมหานคร แยกเชื้อไวรัสชิคุนกุนยาได้จากผู้ป่วยที่โรงพยาบาลเด็ก ต่อมามีการระบาดของโรค 6 ครั้ง ในปี พ.ศ.2531 ที่จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2534 ที่จังหวัดขอนแก่น และปราจีนบุรี ในปี พ.ศ.2536 มีการระบาด 3 ครั้ง ที่จังหวัดเลย นครศรีธรรมราช และหนองคาย จนพบการระบาดครั้งล่าสุด ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2551 ที่จังหวัดนครราชสีมา และขยายทุกพื้นที่ในจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย (สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 สงขลา, 2552)

จังหวัดนครราชสีมา พบผู้ป่วยรายแรกเมื่อเดือน กันยายน 2551 ที่ตำบลละหาร อำเภอขี้เหล็ก จากการสอบสวนโรคผู้ป่วยไปรับจ้างที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย นับเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ (Emerging infectious disease) ที่เกิดขึ้นในจังหวัดนครราชสีมา สถานการณ์ตั้งแต่เดือนกันยายน 2551- ธันวาคม 2551 พบอัตราป่วย 185.2 ต่อแสนประชากร ในปี 2552 ตั้งแต่เดือนมกราคม 2552 - 19 พฤษภาคม 2552 พบอัตราผู้ป่วย 867.21 ต่อแสนประชากร ไม่มีรายงานการเสียชีวิต (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 2552)

จากสถานการณ์การระบาดของโรคดังกล่าวจะเห็นว่าการระบาดของโรคยังเกิดขึ้น และมีอัตราการป่วยเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้โรคชิคุนกุนยา (Chikungunya) ไม่มีรายงานการเสียชีวิต แต่ก็ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากเป็นโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ (Emerging infectious disease) ในเขตภาคใต้ตอนล่าง และกระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศเป็นโรคติดต่อที่จะต้องรายงานสถานการณ์ของโรคทุกวัน เมื่อเจ็บป่วยแล้วจะส่งผลกระทบต่อร่างกาย คือ มีอาการไข้สูงเฉียบพลัน ปวดข้อ อาการจะรุนแรงมากจนบางครั้งขยับข้อไม่ได้ บางรายอาจมีอาการปวดข้อเกิดขึ้นได้อีกหลังจากหายป่วย 2-3 สัปดาห์ บางรายอาการปวดข้อจะอยู่ได้นานเป็นเดือนหรือเป็นปี นอกจากนี้แล้วยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในครอบครัว เนื่องจากไม่สามารถทำงานหารายได้ให้กับครอบครัว

มาตรการการป้องกันควบคุมโรค ที่สำคัญ คือการควบคุมยุงพาหะนำโรคให้น้อยลง ซึ่งทำได้โดยการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุง และการกำจัดยุงตัวเต็มวัย และจะต้องปฏิบัติโดยมีความครอบคลุมสูงที่สุด ในชุมชนหนึ่ง ๆ จะต้องดำเนินการทุกครัวเรือน หากมีการควบคุมที่ดีในครัวเรือนส่วนใหญ่ แต่ยังคงมีแหล่งเพาะพันธุ์ยุงและยุงลายในบางครัวเรือน ยุงพาหะที่เหลืออยู่จะมีจำนวนเพียงพอที่จะทำให้โรคระบาดได้ นอกจากนี้จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ หากเป็นไปได้ควรมีการควบคุมยุงลายตลอดทั้งปี โดยมีเป้าหมายการควบคุมทั้งในบ้านเรือน โรงเรียน และชุมชน มาตรการดังกล่าวจะไม่ประสบผลสำเร็จ หากขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อร่วมประสานนโยบายและแผนปฏิบัติงานกันอย่างใกล้ชิด อีกทั้งความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ไม่ว่าจะในระดับส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการป้องกันและควบคุมโรคชิคุนกุนยา (Chikungunya) ในด้านทรัพยากร กำลังคน และเงินงบประมาณ ตลอดจนเพื่อสนับสนุนเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้มีการดำเนินการรณรงค์ในชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

สถานีอนามัยเป็นสถานบริการสาธารณสุขของกระทรวงสาธารณสุขในระดับต้นของกระทรวงสาธารณสุขและเป็นหน่วยงานอยู่ใต้บังคับบัญชาของสาธารณสุขอำเภอ โดยมีคณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขระดับอำเภอ (คปสอ.) เป็นองค์กรประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข

สถานีอนามัยมีบทบาทหน้าที่ในการให้บริการสาธารณสุขผสมผสาน 5 สาขา ได้แก่ (1) การส่งเสริมสุขภาพ (2) การควบคุมและป้องกัน (3) การรักษาพยาบาล (4) การฟื้นฟูสภาพและดูแลผู้พิการ (5) การสนับสนุนบริการ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินงานสาธารณสุขและการพัฒนาชุมชน ตลอดจนวางแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุขได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ

เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น (กระทรวงสาธารณสุข, 2542, หน้า143)

จะเห็นว่าการควบคุมป้องกัน เป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยที่จะต้องปฏิบัติเพื่อไม่ให้โรคมมีการแพร่ระบาด และโรคชิกุนกุนยา (Chikungunya) เป็นโรคติดต่อซึ่งปัจจุบันกำลังระบาดอยู่ในจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) การป้องกันและควบคุมโรค ถือเป็นบทบาทสำคัญที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยจะต้องดำเนินการป้องกันและควบคุมเพื่อไม่ให้มีการระบาดของโรค ถึงแม้การป้องกันและควบคุมโรคจะไม่ประสบผลสำเร็จ หากการดำเนินงานตกเป็นภาระของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยเป็นหลัก โดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่การควบคุมโรคจะมีโอกาสประสบผลสำเร็จ หากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างจริงจัง และสามารถกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามารับบริการที่จะร่วมมือควบคุมยุงลายในชุมชนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่ชุมชน โดยเติมกำลังความสามารถ ที่ผ่านมามีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยจังหวัดนราธิวาส ได้ดำเนินการควบคุมป้องกันโรคชิกุนกุนยาอย่างจริงจังเพื่อป้องกันและควบคุมไม่ให้มีการระบาดของโรคขึ้น จะเห็นได้จากการประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา จังหวัดนราธิวาส ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาสได้จัดขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยในแต่ละอำเภอในจังหวัดนราธิวาสนำเสนอกิจกรรมการดำเนินงานในการป้องกันและควบคุมโรคชิกุนกุนยาที่ได้ดำเนินการที่ผ่านมา ซึ่งที่ประชุมได้สรุปผลกิจกรรมการดำเนินงานดังนี้ คือ กิจกรรมการสำรวจและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง กิจกรรมการพนสารเคมีหมอกควันทำลายยุงตัวเต็มวัย กิจกรรมการให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ในชุมชนและในโรงเรียน กิจกรรมการสอบสวนโรค กิจกรรมการเฝ้าระวังผู้ป่วยที่มีอาการและการค้นหาผู้ป่วยในชุมชน กิจกรรมการออกหน่วยบริการแพทย์เคลื่อนที่ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส, 2552)

แต่สถานการณ์ของโรคชิกุนกุนยาในจังหวัดนราธิวาสยังมีการระบาดอยู่ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคตามที่ได้นำเสนอกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติในที่ประชุม ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนราธิวาส เพื่อที่จะศึกษาว่าบทบาทการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยเป็นอย่างไร

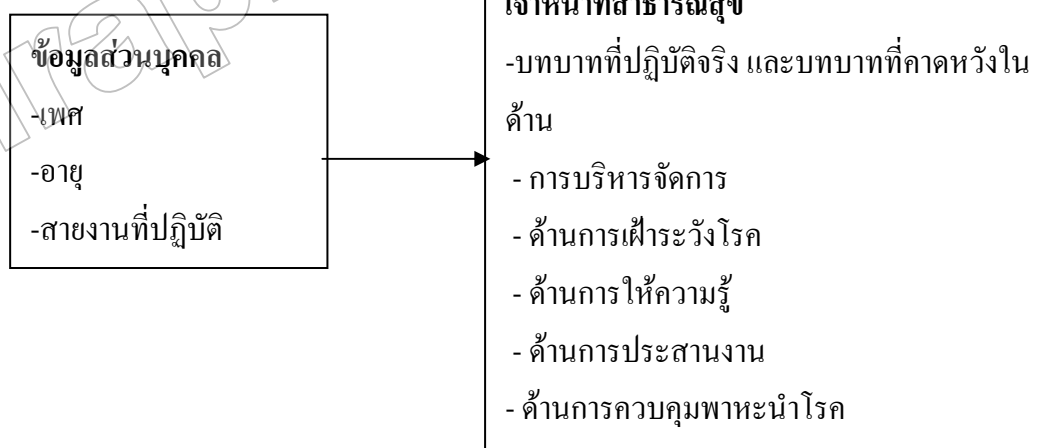
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการป้องกันควบคุมโรคชิคุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัย จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการป้องกันควบคุมโรคชิคุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จังหวัดนราธิวาส ระหว่างกลุ่มตัวแปร เพศ อายุ สายงานที่ปฏิบัติ
3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการป้องกันควบคุมโรคชิคุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัย จังหวัดนราธิวาส

สมมติฐานในการวิจัย

1. บทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังในการป้องกันควบคุมโรคชิคุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำสถานีอนามัย จังหวัดนราธิวาส แตกต่างกัน
2. เพศ อายุ สายงานที่ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำสถานีอนามัย จังหวัดนราธิวาส มีบทบาทในการป้องกันควบคุมโรคชิคุนกุนยาที่ปฏิบัติจริงและคาดหวัง แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. นำผลจากการศึกษาเสนอผู้บังคับบัญชา เพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา
2. การนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา ในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา
3. เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสู่ประชาชนในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยาได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา ประชากรคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบงานโรคติดต่อโดยตรงประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา เก็บข้อมูลโดยขอความร่วมมือผ่านสาธารณสุขอำเภอทุกแห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้และขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับอำเภอเป็นผู้ประสานในการแจกจ่ายแบบสอบถามแก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบงานโรคติดต่อประจำสถานีนอนามัยในการให้ข้อมูล และรวบรวมส่งให้ผู้วิจัย โดยตัวแปรที่ศึกษา คือ ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สายงานที่ปฏิบัติ บทบาทการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัยจังหวัดนครราชสีมา ในด้านการบริหารจัดการ ด้านการเฝ้าระวังโรค ด้านการให้ความรู้ด้านการประสานงาน และด้านการควบคุมพาหะนำโรค

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมาในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา

บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา ปฏิบัติจริงในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา

บทบาทที่คาดหวัง หมายถึงการปฏิบัติหรือการกระทำที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีนอนามัย จังหวัดนครราชสีมา คาดหวังที่จะปฏิบัติในการป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา

บทบาทการป้องกันควบคุมโรค หมายถึง การปฏิบัติหรือการกระทำในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคชิกุนกุนยา ได้แก่ การป้องกันควบคุมก่อนเกิดโรค และการป้องกันควบคุมขณะเกิดการระบาดของโรค

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หมายถึง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัย
จังหวัดนครราชสีมา ที่รับผิดชอบงานควบคุมโรคติดต่อ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University